

ENRIC UCELAY DA CAL

PRATS DE MOLLÓ ENTRE LA IMATGE I LA REALITAT

ls canvis històrics no surten del no-res, com si fossin jocs de mans d'un il·lusionista. Al contrari, els canvis sorgeixen d'un conjunt de circumstàncies –sovint de detalls, d'accidents, de trivialitats– que es van sumant en una densa sedimentació, acumulació que en un moment donat es reajusta abruptament, quan el pes dels fets menuts coincideix d'alguna manera amb les pressions lentes o les tensions latents vingudes del més profund d'una societat. Així, el canvi del 1931 –la proclamació de la República i la seva vinculació a l'autonomia institucional catalana– no fou una transmutació màgica. Les condicions immediates que feren possible i que definiren la «revolució republicana» i la Generalitat catalana es troben en els anys anteriors, en l'oposició a la Dictadura del General Primo de Rivera.

La Dictadura, que sota Primo durà del 1923 al 1930, i més matisadament fins a l'abril mateix del 1932, tingué un caràcter explícitament anticatalà. El règim va reprimir molts dels signes més innocents del tracte social a Catalunya –des de l'entusiasme pel Barça fins a les predicacions eclesiàstiques en *lengua vernàcula*, el desplegament de la senyera, o l'ús de noms catalans al Col·legi d'Advocats de Barcelona– al mateix temps que no intentà una eradicació sistemàtica de l'idioma; el resultat fou un veritable *boom* en les publicacions catalanes, tant periòdics com llibres, i una forta tendència a la reafirmació en la identitat, una transformació –o millor, agudització– de la catalanitat passiva en sentiment catalanista. L'extensió d'aquesta identificació i la seva possible operativitat política quedaren garantides en la mesura que el règim –que ideològicament sols ofería un *patrioterismo* espanyolista bastant tronat– assumia paral·lelament la desarticulació sistemàtica del moviment obrer sindicalista que s'havia forjat la dècada anterior al cop d'Estat. Pels obreristes –i els que els seguien– la persecució comuna va cremar bona part del tuf de sargristia que tradicionalment havia marcat el catalanisme, al mateix temps que Macià va poder donar mostres públiques que existia un potencial revolucionari dins el catalanisme.

El projecte polític i social de l'Esquerra Republicana

na els anys trenta, doncs, és el resultat de les oportunitats i els condicionants de la clandestinitat anterior. L'oferta d'una mena de «noucentisme de masses», el que els contemporanis entenien com «l'arribada de la massa al catalanisme», pressuposava que es podia forjar una autèntica cultura cívica populista vinculant l'esquerra catalana històrica amb el moviment obrer i

Francesc Macià a la seva finca de Lleida practicant la caça.

equilibrant els possibles excessos obreristes amb la tasca paral·lela d'organitzar els pagesos arrendataris, i—pel contrast patent— desacreditar per sempre més el regionalisme lligaire fins aleshores prepotent. No és aquest el lloc per discutir les limitacions o l'eventual fracàs d'aquest projecte populista. El que cal entendre és que va sortir de l'experiència de resistència més o menys armada contra Primo de Rivera i la Monarquia d'Alfons XIII. En el rebuig a l'absolutisme i el militarisme alfonsins es creà un acord comú, un terreny que podríem anomenar «utopia mínima compartida», que passava pel reconeixement simultani de la societat catalana (i/o catalanista) com a equivalent de societat industrial, d'industrialisme com a sinònim de progrés i de futur, i de democràcia com a equivalent a conquestes socials o, fins i tot, revolució. Com és ben sabut, Macià va tenir un paper molt important en aquesta síntesi imatgística.

En primer lloc, Macià va fer aquesta funció a un nivell més superficial —però no per això menys important— com a l'«Avi», és a dir, la pantalla sobre la qual es projectaven tots els desitjos, i, doncs, com la figura emblemàtica que havia de resoldre totes les contradiccions. Però a un nivell més profund, menys de consum popular i més de relació política, Macià va poder arribar a la imatge, a ésser el personatge de l'«Avi», no tant pel que va poder fer a la resistència contra l'absolutisme monàrquic (al capdavant, els fets de «Prats de Molló» van ser un fracàs com a insurrecció), com per la capacitat bastant única de connectar amb tothom, d'establir vincles virtualment amb tots els altres sectors polítics o sindicals que s'oposaven a la Dictadura. Això va significar un capital d'amistats polítiques que saltava per sobre de barreres infranquejables des de qualsevol altra posició: Macià pactà amb els comunistes, amb els nacionalistes bascos, tractà amb els irlandesos del Sinn Féin, però també amb la Internacional Comunista, sopà amb el pretendent carlí i es féu amic de molts anarquistes. Prats de Molló no va sotir bé, però no va ésser menys eficaç que qualsevol altra de les temptatives dels militars, ni del *viejo zorro* republicà, Lerroux, ni evidentment del dirigent conservador Sánchez Guerra. En contrast amb gairebé tots els altres conspiradors contra el Dictador o contra el rei «llapissera», Macià retingué les relacions personals, que li servirien com a capital polític després de l'abril de 1931. La seva gràcia personal, el seu «encís», si ho volen dir així, li donà també el benefici de les relacions públiques: la seva temptativa fou tota seva, i prou llunyana i retallada pels censors del règim perquè en quedés solament el regust genèric, o sia, el que era bonic, i no els aspectes més ridículs per contrast (com va passar a Sánchez Guerra amb el seu aixecament d'opereta còmica a València el 1929). Mentre els republicans com Companys optaren per una estratègia espanyola amb l'Alianza Republicana amb Lerroux i Azaña el febrer del 1926, Macià jugà, el novembre del mateix any amb els fets de Prats de Molló, la

carta d'una estratègia catalana, que, si no li donà resultats revolucionaris, el va deixar en una posició òptima el 1931 d'aprofitar totes les oportunitats, pactar i guardar l'essència del seu esquema, tot i presentar-se (o essent presentat, que a efectes polítics és igual) com el ciment personal del compromís republicà des de Barcelona.

En relació amb el que he descrit, els papers Macià trobats fa poc a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona tenen una gran significació i al mateix temps no en tenen, segons com es vulgui mirar. Deixem de banda el que és l'interès vertader de la documentació descoberta, que és el de permetre un estudi realment sistemàtic de la resistència nacionalista catalana a la Dictadura monàrquica. Com ja he indicat en un altre lloc, no és freqüent que els historiadors —almenys a Catalunya— hagin tingut accés al paperam intern d'una organització política, i menys en la preparació d'una insurrecció. Són coses que normalment s'estudien als diaris o, quan es pot, amb l'ajuda de la memòria humana, i en tots dos casos es tracta de fonts diguem-ne irregulars. Tanmateix, l'interès generat per aquestes «capses» de Macià evidentment no ve d'aquí. És, al contrari, un interès fonamentalment polític, o més precisament el record encara viu d'un interès polític en el passat. Prats de Molló fou un «gran esdeveniment» en la percepció col·lectiva de la història catalana, encara que gairebé no fou ni un esdeveniment. Una cosa va ser el que va passar, i una altra de ben diferent el que preocupà (o encara preocupa) a tothom. No és que fossin tan diferents entre elles, la imatge i la realitat, o que no ho fossin, sinó que la importància del fet no estava en la realitat, sinó en la imatge. Per a l'historiador, però, l'interès està en la relació entre una cosa i l'altra. Els documents ofereixen una oportunitat de veure com funciona la mecànica d'una conspiració i de contrastar això amb les projeccions recordades —fins i tot vives— que s'han fet sobre aquestes accions oblidades. ■

Enric Ucelay da Cal. Historiador.

Macià després d'un miting electoral a les Borges Blanques.

